

Writing the Earth

–Hytotopiske domesticeringserfaringer: Fra Darwin til Thoreau

skrevet af Asker Bryld Staunæs, AU · udgivet september 2019

Abstract

Writing the Earth is an article-duet of theory and practice, speculation and analysis, English and Danish. It consists of the two articles: *Writing by Furrows* (<http://tidskrift.dk/data/112/Writing%20the%20Earth.pdf>) & *Cabinological experiences of domestication: Moving from Darwin to Thoreau*. The duet introduces a form of geopoetics³⁵ that syncretize intellectual, literary and natural history into a coherent whole. Together the articles inscribe the cabinological writings of Henry David Thoreau in a conceptual framework of agrarian and vegetative writing; extending from Archaic Greece to 19th century Concord.

Writing the Earth seek out to offer an intellectual history for the two most crucial intensifications of the Anthropocene, namely the spiritual reception of the Agricultural and the Industrial Revolution. This article, *Cabinological perspectives on domestication: Moving from Darwin to Thoreau* (Hytotopiske domesticeringserfaringer: Fra Darwin til Thoreau), researches how ‘the house’ and ‘nature’ are enacted as dynamic categories in the mid-19th century. By contextualising Thoreau’s *Walden* in the poetic, philosophical and scientific literature of its time, I read Thoreau’s cabinological experiment as an argument for domestication as a specific form of dwelling.

Thereby Thoreau adds a new chapter to the archaic interference between domestication and literature, that I explored the origin of in *Writing by Furrows*. I argue that Thoreau’s bean-field in *Walden*

³⁵ This article series is dedicated to the Geopoetics-project: see the forthcoming *Geopoetics* (2019), collaborative authorship, Styx Förlag, Stockholm

constitute an exemplary case of a boustrophedonic view on writing. Thoreau emphasizes hoeing, the breaking up of the surface of the ground, the destroying of weeds, the care for a particular plant, as his analogy to a writing practice. From his cabin, a weird house, a wacky *domus*, he practiced domestication as a literary device: Thoreau knew how to write by furrows.

“Our lives are domestic in more ways than we think. It would be well, perhaps, if we were to spend more of our days and nights without any obstruction between us and the celestial bodies” (Thoreau 1854: Walden)

“Det er først bygningsværkerne, der henter jorden som det beboede landskab i menneskenes nærhed og samtidig stiller den nabolige boens nærhed under himlens vidde” (Heidegger 1957: Hebel der Hausfreund)

Indledning

Jeg vil i artiklen undersøge, hvordan domesticering og evolution fungerer som idé- og litteraturhistoriske kategorier i midten af 1800-tallet, og hvordan Henry David Thoreau specifikt indskriver sig i denne kategori. Heri vil jeg redegøre for Thoreaus kultiveringsbestræbelser og naturobservation og forklare, hvordan de udgør et møde mellem den amerikanske transcendentalismes naturromantik og den spirende naturvidenskabs krav om eksperiment og observation.

Dette møde og andre bliver afgørende for Thoreaus generelle kritik af forholdet mellem hus og natur i midten af 1800-tallet. Thoreaus hovedværk *Walden* (1854) vil gennem artiklen fungere som en rød tråd, der sætter de historiske og teoretiske overvejelser i scene med beskrivelser af forskellige arters gensidige prægning af hinanden indenfor husstandens konstitution. *Walden* er en rig kilde til forestillinger om en bedre domesticering, der afholder sig fra at underlægge dyr og planter (mfl.) det

menneskelige felt, men i stedet går ind i en forhandling om vilkårene for fælles beboelse.

Metodisk forholder artiklen sig afvekslende mellem et teoretisk plan, der overvejer domesticering som en filosofisk-litterær kategori, og et historisk-anekdotisk niveau, der henfører Thoreaus værk til periodens øvrige litteratur om natur-kultur-distinktionen.

Domesticering og evolution fra Darwin til Thoreau

Siden midten af det nittende århundrede har Charles Darwins berømte analogi fra indledningen til *On the Origin of Species* (1859) mellem domesticering og evolution dannet rammesætning for forståelsen af menneskenes historiske forhold til naturen. Selvom selve begrebet har rod i den naturvidenskabelige litteratur, vil jeg argumentere for, at domesticering som fænomen har en bredere tilstedeværelse, der viser sig, når man betragter den som en integreret del af kulturen.

Domesticering og evolution begrebsliggør henholdsvis den kunstige og naturlige selektion af en arts fordelagtige egenskaber. Hvor domesticeringen, gennem den latinske ordstamme *domus*, tager udgangspunkt i 'huset' som center for det bosiddende menneskes prægning af andre arter, sigter evolutionen på livets almene udvikling mod større mangfoldighed, hvori en organismes gradvise tilpasning til sine naturlige omgivelser gør, at den nedarver fordelagtige træk til sine efterkommere.

Domesticeringens primære subjekt er således huset, mens evolutionen orienterer sig om naturen som miljø eller omgivelse. Jordens arter og organismer foretager en analog tilpasning til huset og naturen, hvortil de indgår i forskellige funktioner. Analogien demonstrerer pædagogisk, hvordan evolutionsteorien kan genkendes i domesticeringens mikrokosmos. For at skelne yderligere mellem begreberne nævner Darwin, at domesticering mestendels viser sig æstetisk: ved at dyrene får

karakteristika som tyndere benmarv, større mælkekirtler og hængeører (Darwin 1999: 13) efter at have delt bolig med menneskene. Evolutionsteorien har derimod til hensigt at kortlægge livets grundlæggende strukturer – hvordan organismer har udviklet sig til flercellethed, og hvilke egenskaber en organisme nedarver til en anden, etc., og er derfor mere usynlig i det æstetiske felt.

Derudover åbner Darwin en temporal differens: For i hvor høj grad følger domesticeringen evolutionens tempo? I midten af 1800-tallet stod det allerede klart, at forbedringerne af husstandene foregik så hurtigt, at tilpasningen til de naturlige omgivelser praktisk talt var annulleret. Den potentielle adskillelse mellem de to processers udviklingskurver har skabt et rum for litteraturen, der kan forvalte en kritisk stillingtagen til kulturens indflydelse på naturens udvikling, og vice versa.

Mens Darwin skrev på sit hovedværk, arbejdede en af hans dedikerede læsere, Henry David Thoreau, med en lignende analogi mellem huset og naturen i sit hovedværk *Walden*. *Walden* kan læses som Thoreaus analogi mellem hytten og skoven, hvor han i sine to år som hytteboer fra 1845-47 bliver bevidst om domesticering som en særlig beboelsesform, der konstant kræver, at han skal vælge hvilke dyr og planter, der skal bo sammen med ham, og hvilke han skal holde udenfor; hvordan man dyrker bønner uden at slå ukrudtet ihjel, og hvordan man bygger et hus uden at nivellere grunden.

Jeg argumenterer her for Thoreaus hyttebyggeri ved Walden Pond som en historisk konkretisering af Darwins analogi mellem domesticering og evolution. Thoreaus eksperiment med at bygge og bo i hytten giver ham en kondenseret domesticeringserfaring, som han hæver til en generel kritik af forholdet mellem huset og naturen i midten af 1800-tallet. Min forhåbning er at en læsning af domesticering hos Thoreau, snarere end Darwin, kan begribe det æstetiske ved fænomenet som en domesticeringserfaring, der orienterer sig om huset som et rum for

tværartslig beboelse.

Thoreau rejser domesticeringen som et sandt mikrokosmos, hvor han i ly fra sin hytte eksempelvis kan overvære det storslåede Slag ved Concord. Her går en rød og en sort myretue i en blodig krig mod hinanden, og Thoreau rapporterer fra slaget uden at intervenere. Han indskriver det i stedet som en historisk begivenhed, der er indtruffet under Præsident Polk, fem år før Webster's Fugitive Slave-Bill (Thoreau 1992: 190-193). Dette er et af flere eksempler på, hvordan Thoreau, gennem værkets løbende observationer, placerer arternes liv i og omkring sit hus i et konkret forhold til Amerikas historie.

Thoreaus ikke-interventionspolitik har til formål at afstå fra at indordne dyrene under sin husstands reglement, for i stedet at kunne rapportere om arternes egen udvikling indenfor huset. Dermed erfarer han en orden i det vilde, her som krig, en stridbarhed i domesticeringens afrettede geledde, i et stædigt forsøg på ikke at udskille dyrenes historie fra menneskenes – og at fastholde historien nær planterne, landskabet, årstiderne etc.

Thoreau som agent for en idé- og litteraturhistorie om domesticering

1. Om litteraturen som kultiverende, og om 1800-talslitteraturens forhold til domesticering og evolution

Hvordan kan man fortælle en idé- og litteraturhistorie om domesticering? Skønlitteraturen vælger sjældent domesticering som sit hovedtema, da evolutionsteorien har været mere tillokkende. Tidlige eksempler herpå er H.G. Wells roman *The Time Machine* (1895), hvor han som den første populariserer tidsrejsen som litterært greb og gennem den kan fremvise menneskets fremtidige evolution. Et andet eksempel på en

evolutionsfortælling er Edward Bulwer-Lyttons *The Coming Race* (1871), der fortæller om en alternativ og overlegen evolution for en underjordisk menneskerace.

Selvom evolutionen ligesom domesticeringen udspiller sig over et langstrakt tidsforløb, er den konceptuelt virkningsfuld ved bare at skifte én ydre omstændighed – om man er i nutiden eller fremtiden, om man er på jordoverfladen eller under, gør en verden til forskel for artsudviklingen.

Evolutionsfortællinger har tillige - ironisk nok, da teorien undersøger strukturen for alt liv - haft en tendens til at være overvejende antropocentriske. Forfattere som Wells og Bulwer-Lytton fremstiller en uafhængig udvikling for menneskene, hvori andre arters udviklingsforløb glemmes eller ignoreres. Domesticeringen, som ellers reelt set er den menneskedrevne udvikling i naturhistorien, implicerer nødvendigvis flere arters medvirken, og har måske derfor ikke påkaldt sig samme interesse.

Domesticeringens forløb fra de tidligste forsøg med agrikultur til i dag er en udelukkende langsommelig fortælling, hvor relativt upåagtede tiltag i dyr-menneske-relationen begynder at forme, hvad vi tænker som kultur. Det kulturelt definerende i domesticeringen ser man ved, at mennesket, ved tæmningen af sine omgivelser, hvor dyr og planter tilvænes et liv indenfor rammerne af en husstand, fører naturen ind i enhver kultur- og samfundsdannelse. Selve det fastboende bofællesskab er som helhed netop konstituerende for kulturen som kultiverende: det tæller som den begivenhed der gør, at naturen kan bygges og dyrkes.

Her er jeg på linje med Derridas bemærkning fra *De la grammatologie* (1967): "le sillon de l'agriculture, nous nous en souvenons, ouvre la nature à la culture. Et l'on sait aussi que l'écriture naît avec l'agriculture qui ne va pas sans la sédentarisation." (Derrida 1967: 407). Da selv historiens førstegrundlag, skrivningen, oprinder af den tidlige agrikultur, af plovfuren som en vej til linjen, af indsættelsen af den faste bosættelse, huset, som center for menneske-natur-relationen, bliver en

fortælling om domesticering en altomfattende, og med det en altoverskridende, tematisk ramme, som man kun spekulativt kan komme bagom.

Samtidig er domesticeringen som historisk forløb nærværende for ethvert menneske, da den udfordrer hver ny generation til at skulle forholde sig til en natur, som er objekt for forarbejdelse. Den er ligeledes nærværende for enhver generation af dyr og planter, der som artsfællesskab skal tilpasse sig en fortsat accelererende deterritorialisering. I dette konkrete nærvær byder idé- og litteraturhistorien på et væld af stykvisse beretninger, der sætter domesticeringen i scene som lige dele en historisk udfordring, og som et spekulativt rum for oprindelsesmyter.

Tænk blot på syndefaldsmytens forbandelse af kvæget og agerjorden, hvor den faste beboelse i et hus ved en mark bliver mytologisk determinerende for menneskets lidelseshistorie, og hvor forarbejdelsen af jorden bliver tolket som en del af selvransagelsen. ”Tjørn og tidsel skal jorden lade spire frem til dig” (Bibelen 1992: 1. Mos. 3, 18) - udfordringen ved kultivering af planterne er skrevet ind i myten som en forbandelse. Plantearter, der udenfor den agrikulturelle ramme er sunde og uskadelige, bliver en snubletærskel når man skal pløje jorden, og frustrationen herover kalder på selvransagelse: Hvordan kan det være, at den jord, jeg forarbejder, modarbejder mig?

Domesticeringen er synlig i litteraturen som en historisk udfordring, der med sine umærkelige kultiveringer af livet er svær at sætte i centrum for et værk, men som insisterende viser sig i de kulturelle frembringelsers selvforhold, som tjørn og tidsel langs linjernes furer.

3. Bønehypning som skrivepraksis og praksisfilosofi

Thoreau vælger den langsommelige og umærkelige tilgang til domesticeringen, som lige dele (u)praktisk forarbejdelse og litterært

selvforhold, med en vedvarende opmærksomhed på det upåfaldendes forbindelse til den almene kultur. Hans bønnehypning er et fint eksempel på dette, da den i sig selv udgør en metarefleksion over litteraturens forhold til kultivering.

Filosoffen Stanley Cavell kalder afsnittet om bønnehypning for Thoreaus "most open versions of his scriptural procedures or, as he puts it later, his revisions of mythology, because he says there explicitly that he is growing his beans not to eat but solely in order to get their message" (Cavell 1992: 20). Bønnehypningen bliver Thoreaus allegori over skriften, gennem en overvejelse over de mytologiske aspekter af at dyrke jorden. Ved at hyppe udfolder Thoreau en mere kontemplativ form for domesticering, der konditioneres til ikke at skulle konsumeres, men bare gro.

Bønnen er næppe tilfældigt udvalgt, da dens mytiske potentiale til at spire til en bønnestage allerede på Thoreaus tid var et kendt tema i folkeeventyrene. Det engelske sagn om *Jack and the Beanstalk*, hvor en bønne over natten vokser ind i himlen, og Jack ved at kravle op af den ankommer til et land i himlen, blev udgivet første gang i 1734, men estimeres til at være op til 5000 år gammelt. Thoreau ved udmærket, at en bønneplante vækker mere vidtløftige associationer, end hvis han havde hyppet kartofler eller andre tunge rodfrugter.

Hypningen af bønnerne bliver Thoreaus metafor for skrivekunsten: at hakke jorden op og bunke den sammen, for at overdække planten med ny jord, giver et billede af den mere fysiske del af skrivning, hvor ord ligeledes bunkes sammen til sætninger, papiret overdækkes med tegn, hvorefter seancen gentages ved hver bladren. Hvis man ikke hypper jorden, forgiftes planten, da jordbunkerne beskytter den mod skimmelsporer fra regnvandet. Derudover kan man ved hypningen tage ukrudtet med i svinget, hvilket Thoreau dog nægter at gøre, da han er skeptisk indstillet overfor konventionel hypning. Thoreau foretager bevidst

'forkerte greb', for tålmodigt at efterprøve, hvad handlingen kan fortælle ham, og hvad den har at gøre med skrivning og kultur.

Thoreau spørger åbent: "What shall I learn of beans or beans of me?" (Thoreau 1992: 128). Han noterer at orme, kolde dage og murmeldyr er hans naturlige fjender i rollen som bønnehopper, men han mener ikke, at han har ret til at ødelægge ormenes og murmeldyrenes gamle urtehave. Thoreau har bevidst svært ved at skelne mellem, om det er dyrene eller ham som menneske, der er jordens retsmæssige kultivator: "These beans have results which are not harvested by me. Do they not grow for woodchucks partly?" (Thoreau 1992: 137).

Besværlighederne viser sig også for ham, da han finder pilespidse fra indianere i jorden blandt bøunnerne, og derfor må overveje, om jorden kan blive hans, når den allerede er forarbejdet af andre (Thoreau 1992: 129). Thoreaus tilgang til håndværket bliver decideret akavet, da han fortsætter med at dyrke, mens andre er begyndt at hoppe, med det resultat at hans naboer højlydt undrer sig over, hvordan han kan leve af den sølle mark. Det afslører Thoreau ved, at han ikke lever af marken, da han ikke har smag for bønner, og i stedet kræsent bytter dem for ris – selvom det må tilføjes, at han da smager på sine bønner af nysgerrighed.

Thoreau udfylder på ingen måde sin funktion som domesticator: Han er ubærligt distanceret i forhold til at udnytte afgrøderne, mens han svælger i intimiteten ved den håndfaste forarbejdelse af bønnerne.

Hvilken litterær erfaring tildrager Thoreau sig af sit dyslektiske forsøg med kultivering af afgrøder, hvad lærer han og bønnerne hinanden? Bagom Thoreaus forsøg med at domesticere uden at kultivere, at lade bønnerne gro nær hans hus, uden at forandre dem, 'hopper' han en række klassiske spørgsmål fra den klassiske politiske filosofi. Bønnerne lærer Thoreau at stille spørgsmålene uden at skulle (gen)læse værkerne: "I did not read books the first summer; I hoed beans." (Thoreau 1992: 92). Han hakker jorden op omkring filosofiens spørgsmål, og bunker dem sammen i

en ny idéklynge: For hvem har ret til at bruge og eje jorden? Hvordan skal man arrangere sit arbejde? Hvad består selvforsørgelse af?

En naturkontraktstænk som John Locke kan per argumentation erklære, at ejendomsretten over jorden sikres ved, at et menneske overfører en del af sin egen person til det naturmateriale, som han gennem sit arbejde har forbedret: “then he removes out of the state that nature hath provided, and left it in, he hath mixed his labour with, and joined to it something that is his own, and thereby makes it his property” (Locke 1980: 19). Thoreau komplicerer med sin kontemplative bønnehypning de tre hjemler om person, ejendomsret og arbejde, en maksime som Lockes hviler på.

Eftersom Thoreau påtager sig et objektperspektiv ved at ville lære af bøunnerne, bliver det konsekvent utydeligt, hvem der har arbejdet med jorden. Ormene og murmeldyrene er i selve jorden, og kan derfor siges at bebo den. Kan jorden fjernes fra naturtilstanden, når den allerede er beboet? I samme linje, samme plovfure, læser Thoreau bustrofedonisk, at indianerne allerede har kultiveret jorden - og derfor kan han følge et ræsonnement i stil med Lockes, der erklærer, at indianernes person og kultur fortsat må være at finde i jorden. Pilespidsen er her ikke et anderledes objekt fra et flag, i det at det indtager et territorium ved sin blotte tilstedeværelse.

Samtidig udgør Thoreaus kræsne og egensindige arbejdstilgang et problematiserende element: Kræver det ikke en bestemt etikette til en reglementeret, disciplineret og effektiviseret arbejdsform, for at arbejdet kan siges at have forbedret materialet? Selvom en hypning af jorden, der ikke fjerner ukrudtet, stadig kan fremstille sunde bønner, kan udbyttet ikke opgøres i samme kvantitative mængde. Fører forarbejdelsen af jorden i så fald til en forbedring af jorden?

Debatten om forbedring, eller *improvement*, af naturmaterialer, og som en evigt forfølgende analogi hertil menneskelige egenskaber, eller

human nature, var glohed i Thoreaus samtid. Improvement-debatten stillede spørgsmål til formålet med at arbejde, og dermed til, hvilken form for forarbejdelse af Amerikas frie og vilde landskaber, der kunne kaldes en forbedring for mennesker og nation. I Thoreaus nærområde var improvement-fløjen repræsenteret ved Concord's Farmers' Club, der primært bestod af agrarianistiske landmænd, der mente, at landbrugslivet var bylivet overlegent i kulturelt, socialt og økonomisk henseende.

Som landskabshistorikeren Daegan Miller har beskrevet, er Thoreau en fortæller for forbedring, men på en måde, der går skævt ind i samtidsdebatten ved at omdefinere og omplacere begrebet: Hvor *improvement*-fløjen følger en kontrakttenkning i tråd med Locke, der i forarbejdningen af jorden tilføjer en menneskelig kvalitet, og dermed en forhåbning om civilisatorisk fremskridt eller *progress* (Miller 2018: 17), omfavner Thoreau verbet med en romantisk-transcendentalistisk omtanke, der omsætter det nytteorienterede ved begrebet til det livsfilosofiske.

Miller skriver om Thoreaus forhold til *improvement*-debatten: "For him improvement meant living rather than getting one. It meant being present, aware of birdsongs, the taste of the river, the character of the breeze; it meant being alive and sensitive to one's living surroundings" (Miller 2018: 39). I sådanne omvendinger – eller, som transcendentalist, translokationer - af begreberne fra den samtidige debat, afslører Thoreau en af sine grundstrategier: at beskrive det abstrakte som en konkret erfaring, og at alludere til det abstrakte som en stemning i det konkrete.

Når Thoreau som de forbandede spørger: Hvordan kan det være, at den jord jeg forarbejder, modarbejder mig?, svarer han lakonisk: Der er andre i jorden end mig. Thoreau kan ikke leve af sin lille mark, men han lever gennem forarbejdelsen af den, i det at han kan skrive om den.

Thoreau kan derfor beskrive sin 'mark' på samme måde, som man kan beskrive hans skrivestrategi: "so my field was, though not in a bad sense, a half-cultivated field" (Thoreau 1992: 130). Thoreau bruger poesien

til at omskrive filosofiens spørgsmål, og påtager sig dermed ikke én disciplin, én kultur. Derimod bliver bønnehypningen forstået som en halvkultiveret skrivepraksis "for the sake of tropes and expression, to serve a parable-maker one day" (Thoreau 1992: 134).

Thoreau giver en ærlig tilladelse til, at man fortolker hans bønnehypning metaforisk som en skrivepraksis og en praksisfilosofi, der i fuldt hensyn til forfatteren selv skærer domesticeringsbestræbelsen ned til det halvkultiverede eller afdomesticerende.

3. Unge platonikere mellem håndens og åndens arbejde

Bønehypneren Thoreau tåler sammenligning med sømanden Ishmael i Herman Melvilles *Moby Dick* (1851), der blev udgivet tre år før *Walden*. Her advarer Ismael, med ironisk selvindsigt, skibsejere om aldrig at hyre en ung platoniker som ham, da han ikke kan holde udkig efter hvaler uden at fortabe sig i egne, sværmeriske tanker:

Let me in this place movingly admonish you, ye ship-owners of Nantucket! Beware of enlisting in your vigilant fisheries any lad with lean brow and hollow eye (...) Beware of such an one, I say; your whales must be seen before they can be killed; and this sunken-eyed young Platonist will tow ten wakes round the world, and never make you one pint of sperm richer. (Melville 1851: 372)

Thoreau åbner som Melville for en amerikansk tradition, der kobler en hengivenhed overfor det praktiske liv og håndens arbejde med et idealistisk og romantisk sværmeri, der umuliggør nytten og rentabiliteten i det første. Derved placerer de sig et helt andet sted: Melville med et nørdet, leksikalsk forhold til havet, hvalfangst og skibskonstruktioner, og Thoreau med en observerende og eksperimenterende tilgang til livet i skovene.

Thoreau og Melvilles værker følger eventyrere, som skal opdage og kortlægge naturen, men som, når de kommer ud i virkeligheden, der stiller krav til, at det praktiske liv *virker*, falder hen i rent dagdrømmeri. Deres håndfaste, men upraktiske naturromantik kandiderer somme tider, omend uopfordret, til kultdannelse: *Den Store Danske* nævner, at Thoreau fik evangelisk status under ungdomsoprøret i 68', og helt op til i dag bliver der udgivet et væld af artikler om Thoreau med bibelalluderende titler om ham som en "profet for det Antropocæne", der kan fortælle en, hvordan man skal leve³⁶. Her lider *Walden* af selvhjælpsbogssyndromet, hvorfor den så længe er blevet modtaget som noget, man bør og kan efterligne, hvorved man misforstår dens livsfilosofi som en livsanvisning.

Thoreau og Melville ledte måske selv efter et evangelium i naturen, og i forsøget herpå stødte de begge på Charles Darwins rejselogsbog *The Voyages of the Beagle* (1839), som forekom dem at være et kompromis mellem bog og natur. Den består af Darwins noter og dagbogsnoter fra hans femårige rejse fra 1831-1836 gennem Sydamerika, og hvor særligt hans observationer fra den unikke biosfære på Galapagos-øerne betød meget for evolutionsteoriens udvikling.

Melville bruger Darwins rejse som afsæt for sin novella *The Encatanadas* (1854), som består af en række skitser om Galapagos-øerne, mens Thoreau i sin *Journal* sammenligner sig selv med de perlehøns, som Darwins observerer i sine noter, når han forklarer sin bestemte form for

³⁶ Se Hardies, Robert (2017): "Thoreau, Prophet of the Anthropocene", Public Books: <http://www.publicbooks.org/thoreau-prophet-of-the-anthropocene/> (set d. 05/05/2018), og Purdy, Jedeiah (2016): "This Profaned World: Re-Reading Thoreau's 'Walden' for the Anthropocene", ABC: <http://www.abc.net.au/religion/articles/2016/12/14/4592272.htm> (set d. 10/09/2018). Artiklerne insisterer på at læse Thoreau ude af kontekst, som en seerske til den Antropocæne tidsalder. Jeg mener, det er synd at sige, at den natur, som Thoreau beskriver, bærer præg af mennesket som en geologisk kraft. Thoreau undlader konsekvent at bruge universalier som industrialisering, det moderne eller kapitalisme, når han reflekterer over sine observationer. Thoreau er snarere nysgerrig efter konkrete eksempler på antropogenese, menneskeskabt natur, der kommer af domesticering og kultivering. Se hans overvejelser over, om Walden Pond kunne være konstrueret af indianerne (Thoreau 1992: 151-152).

litterære romantik, transcendentalismen: "My practicalness is not to be trusted (...) I begin to be transcendental and show where my heart is. I am like those guinea-fowl which Charles Darwin saw at the Cape de Verd Islands" (Thoreau 2009: 98). Thoreau finder perlehønsene forbilledligt *upraktiske*, hvorfor han fremhæver en form for fummelfingret syntese mellem håndens og åndens arbejde.

Min pointe med denne sammenligning er, at Thoreau og Melville selv har anvist en farbar vej, der forholder naturromantik til videnskabelig observation. Kulddannelserne omkring dem røber et ønske om fortsat at lære af deres rejser, på samme måde som de selv lærte af Darwins rejse. En litteratur, der både helliger sig håndens og åndens arbejde, anstiller en moralsk og livsfilosofisk fordring, der insisterende spørger: Hvad kan jeg lære, hvad skal jeg gøre, hvor skal jeg hen? Ved at Thoreau og Melville gennem litteraturen kortlægger en del af naturen på et bestemt historisk tidspunkt, viderefører de en erfaring, der er beskrevet så virkelighedsnært, at den endda kan kaldes en opfordring.

Det er i hvert fald konklusionen i et nyt studie, *Climate variability and cultural eutrophication at Walden Pond (Massachusetts, USA), during the last 1800 years* (2018). Studiet er udarbejdet af en tværfaglig gruppe environmentalister, som tæller biologer, geologer, forfattere og fotografer. Forskergruppen undersøger Walden Ponds økologiske tilstand gennem de sidste 1800 år ved at lade Thoreaus litterære beskrivelser og konkrete landmålinger af området omkring søen tælle som et ekvilibrium, der giver en alment tilgængelig illustration af et tidspunkt i Walden Ponds historie, hvor man kunne opleve søen som ligevægtig: Hvor søen, selvom den allerede da har været forarbejdet (antropogenese), har været billedskøn og fri for fossil forurening. Artiklen promoverer Walden Pond gennem Thoreau og nutidens klimapolitiske udfordringer:

The sediment darkening and high percentages of A&S {red: to algearter} in

the recent sediments of Walden Pond therefore indicate not only that the lake ecosystem is now quite different from that described by Thoreau, but also that it may be primed for more severe reductions in water clarity in a warmer future. (Stager et al. 2018: 17)

Walden Pond er blevet mere pløret siden Thoreaus tid; der er flere alger, stenaflejringerne er blevet mørkere, således at søens klarhed og dermed skønhed er udvisket. Siden 1920'erne har de to algearter A&S, *Asterionella* og *Synedra*, opnået en relativ dominans i forhold til den resterende biodiversitet, da den kulturelle eutrofiering er intensiveret i denne periode, dvs. at der udledes for mange kvælstofholdige gødninger som nitrat og fosfat i søen, på grund af faktorer som spildevand fra husene og et overskud af markgødning.

Thoreau priste ellers Walden Pond for dens "crystalline purity" (Thoreau 1992: 148), og søens klarhed gjorde den så modtagelig overfor sine omgivelser, at den kunne være "blue at one time and green at another, even from the same point of view. Lying between the earth and the heavens, it partakes of the color of both" (Thoreau 1992: 147). I dag findes dette farvespil kun fra Thoreaus *point of view*.

Thoreaus hytte som et intermediært rum for kunsten og naturen

1. Hytten som et intermediært rum for kunsten og naturen: om Thoreaus hyttes outcast-placering, scenekunst og kunsten som scene, og møbler i forhaven

Thoreaus hytte står i dag - omend musealt, efter rekonstruktioner og relokationer - som en passage mellem Walden før og efter dets klimatologiske udvikling. Analogt til den måde Thoreau påtog sig bønnernes objektperspektiv, for at de kunne lære af hinanden, kan den

filosofiske spekulation indtage Thoreaus perspektiv ved at tilgå hans hytte.

Filosoffen Gilles Tiberghien skriver i sin fine, uprætentøse bog *Notes sur la nature, la cabane et quelques autres choses* fra 2014 om Thoreaus hytte som placeret mellem det åbne og lukkede, det indre og det ydre, hvorfor den gennem legen, der undslår sig en bestemt relation til verden, kan erfare kulturens rødder:

Mellan det slutna och det öppna, det inre och det yttre, finns kojans rymd. Varken det ene eller det andre, utan ett tredje rum, ett "mellanområde" eller "potentiellt rum" (...) Den kulturelle erfarenheten är detta tredje rum som uppstår ur leken och där vår kulturs gemensamma grund har sina rötter. (Tiberghien 2017: 82–83)

Det er ikke Tiberghiens intention at stadfæste en definition på hytten. Gennem sine antegninger – korte, oplysende bemærkninger - bruger han hytten som "ett slags paradigme för at forstå en mängd praktiker" (Tiberghien 2017: 11). Tiberghien kan ytre sig om hytten som en universalteori det ene øjeblik, men i det næste vandrer han undersøgende ind og ud mellem kunstnere og teoretikere, for at finde et anslag til en ny erfaring af hytten. Han genbesøger ligeledes både Walden Pond til lands, til vands og i luften, for at få adgang til flere perspektiver på Thoreaus hytte.

I citatet forskyder Tiberghien derudover psykoanalytikerens Donald Winnicots begreber om "mellanområde" og "potentiellt rum" fra mor-barn-dyaden til hytten. Winnicot henviste til de rum, hvor barnet vænner sig til at være adskilt fra sin mor, ved at knytte sig til overgangsobjekter som tøjdyr, sutteklude, dukker, osv. Tiberghien overvejer om hytten kan siges at udfylde en lignende funktion, da hytten forsonende peger mod en kropslig tilvænning af adskillelsen mellem natur (mor) og kultur (barn).

Et, mener jeg, endnu bedre anslag kommer Tiberghiens svenske oversætter Jonas (J) Magnusson med, da han i sit efterord tilføjer

Winnicots betegnelse ”intermediært rum” som forklaring på de to begreber, da Winnicot mener at ”alla människor har behov av att skapa en intermediär rymd mellan sig själva och världen, ’kulturen’” (Tiberghien et al. 2017: 171).

Thoreaus hytte som intermediær, mellem medier, kan forskyde fokus fra en gængs forklaring, hvor hytten gennem sin fremstilling i *Walden* underordnes bogen, således at bogværk snarere end hytte er den vedvarende kilde til Thoreaus naturfremstilling – se eksempelvis Russell Goodmans bemærkning i Stanford-encyklopædiens opslag om transcendentalisme: ”Indeed the enduring construction from his time at Walden is not the cabin he built but the book he wrote” (Goodman 2003). Goodmans fokus er ikke i stand til at se, at Thoreaus hyttebyggeri var et selvstændigt kunstværk for sine samtidige – en form for performancekunst, der anviste et rum for naturen ved kulturens udkant. Derfor vil jeg slå for endnu et anslag, der foreslår Thoreaus hytteerfaring, eller domesticeringserfaring, som et intermediært rum mellem kunst og natur, der legende og provokerende sætter bogværk og husværk analogt til hinanden.

Thoreaus hyttebyggeri var gennemgående ekshibitionistisk: Han placerer hytten det mest *pinlige* sted, på kanten af skoven ved Concorde’s udkant, hvor den har stået til skue for samtlige af byboerne. Transcendentalisternes hovedfigur, Ralph Waldo Emerson, havde foræret Thoreau en grund i det område, hvor de sociale *outcasts* boede: bortløbne og befriede slaver, de evigt minoriserede irske immigranter, en mindre begavet canadisk skovhugger, etc. (Kaag & Clancy 2017) Således får transcendentalisterne placeret sig liminalt, ved det amerikanske samfunds udkant, i en tydelig markering af en lighed mellem det autentiske liv nær naturen, og det socialt udfordrede liv, som er tildelt Concord-beboernes udsid, men som grundet manglende sociale og politiske rettigheder ikke er begunstiget på samme måde.

Det har været centralt for Thoreau, at hans hytte skulle vække opsigt. Han sørger regelmæssigt for at aflægge visit i landsbyen, for at lægge øre til den daglige sladder: ”after learning the kernels and very last sieveful of news, what had subsided, the prospects of war and peace, and whether the world was likely to hold together much longer, I was let out through the rear avenues, and so escaped to the woods again” (Thoreau 1992: 140). Mon ikke han forsøger at opsnappe, om der florerer sladder og rygtemageri om ham selv?

Thoreau har ønsket at vise et alternativ til de gængse beboelsesformer, og i bestræbelsen derpå må han sprede budskabet med alle midler – og tilmed høre det, for at kunne holde sig opdateret på eksperimentets resultater. Et sted i *Walden* indrømmer Thoreau modvilligt, at han i sit iscenesatte fravalg af kulturen til fordel for naturen, har følt sig ubehageligt berørt over at blive genstand for andres blikke:

I have never felt lonesome, or in the least oppressed by a sense of solitude, but once, and that was a few weeks after I came to the woods, when, for an hour, I doubted if the near neighborhood of man was not essential to a serene and healthy line. *To be alone was something unpleasant.* (Thoreau 1992: 109, min kursivering)

Der er noget pinligt ved at være alene. Ensomhedstemaet er udbredt i *Walden*, men kredser sig oftest om det sokratiske ideal, hvor man lærer at være alene med sig selv og sine tanker. Det ideal tilkendegiver Thoreau her, at han godt kan leve op til; han føler ikke noget ubehag ved at være alene med sig selv. Som filosofen Michael Marder skriver, er Thoreaus problem snarere, at eftersom ”others have not yet learned to live with themselves, it is doubtful that one can ever cooperate with them in the art of living together” (Marder 2016: 197). Eftersom de andre ikke har lært at leve med sig selv, må Thoreau leve adskilt fra dem, og er derfor synligt alene.

Thoreau føler her kunstnerens ensomhed på scenen (hytten): pinagtigheden ved at andre ser og snakker om ham fra publikumsstolene (Concord). Tvivlen på om han kan gennemføre nummeret rammer ham, når han ikke længere er ladt alene med sine tanker, men skal forholde sig til den påtrængende ensomheds erfaring, at de andre ser ham som afskåret fra deres fællesskab.

Det er væsentligt at understrege, at det er denne ubehagelige, pinlige, ensomhedsfølelse, som hytten afføder, da den markerer et orienteringspunkt i forhold til kunsten og naturen. Thoreau er faktisk ikke alene i naturen, men de mennesker, planter og dyr han lever med, tæller ikke som selskab. Hytten har både en åben og en lukket flanke: Den står åben overfor naturen og kulturens udkant, men lukker den centrale civilisation ude - og organiserer et spektakulært blikskuespil herom.

Ligeledes som en kunstner, approprierer Thoreau denne pinlighed ind i sin hytte-installation: Han slæber sine møbler ud i forhaven, og forskyder dermed sceneriet:

When my floor was dirty, I rose early, and, setting all my furniture out of doors on the grass (...) It was pleasant to see my whole household effects out on the grass, making a little pile like a gypsy's pack, and my three-legged table, from which I did not remove the books and pen and ink, standing amid the pines and hickories. They seemed glad to get out themselves, and as if unwilling to be brought in. (Thoreau 1992: 93-94)

Thoreau arbejder med selve hytten som det sceniske grundlag for et performancekunstværk, der har til formål at sætte ham pinligt til skue for borgerskabet i Concord. Til gengæld er et perspektiv altid gengældt, så Thoreau kan fra sin havestol overvære, hvordan hans kritik slår an. Når han tager kontorudstyr og skriveredskaber med ud i naturen, og de endda fetichistisk udtrykker glæde ved at blive luftet, ramler forholdet mellem hytte og værk, natur og kunst, scene og publikum, sammen i en

intermediær zone, der i en skælmsk leg med at lufte litteraturens redskaber (bøger, pen og blæk) udenfor huset, undslår sig en bestemt relation til verden.

2. Afrundende bemærkninger om Thoreaus kritik af forholdet mellem hus og natur

En strategi i Thoreaus forfatterskab er at maskere etymologien: Når han foregiver at diskutere et samtidsbegreb, behandler han i virkeligheden ordet i dets oprindelige betydning på græsk eller latin. Thoreau bruger dermed sproget til at relatere samtidshistorien til et klassisk ideal, og går, selv når han er åbenlyst polemisk, bagom den umiddelbare situation, ved at sige ét og gøre noget andet. Thoreau ville aldrig samle sine anskuelser under et almenbegreb, dertil er han for arkipelagisk (Miller 2018: 33), men han kan forholde to begreber fra hver sin side af historien til hinanden.

I det mærkelige indledningskapitel til *Walden*, "Economy", træder denne strategi i karakter i spil mellem det sammensatte begreb 'økonomi' (*oikos+nomos*) og dets græske oprindelse, *oikos*. Thoreau nævner ikke økonomi som videnskab med ét ord, og han interesserer sig hverken for marked, handel eller penge som økonomiske emner. Alle økonomiske emner konkretiseres til et spørgsmål om husstandsøkonomi, om hvordan en udlejer kan tage ens leveår fra en, ved at kræve ens arbejde. Kapitlet forekommer at fratage økonomien sit *nomos* –læren om love, ordninger og fordelinger af kapital -, og isolere det til sit *oikos*, dvs. etikken for hvordan man indenfor en husstand eller familie opnår dyd og lykke. Dermed minder det om sin latinske afart, *domus*, hvor huset bliver en bestemt form for kulturelt forsamlingssted.

Ved at behandle *oikos* under dække af samtidsøkonomien hypotaserer Thoreau dets element af at være en husstand og diskuterer indgående arkitekturens og boligpolitikens historie på den baggrund,

forstået som husets historiske udvikling fra et læsted til en ren beholder: ”a workhouse, a labyrinth without a clew, a museum, an almshouse, a prison, or a splendid mausoleum” (Thoreau 1992: 23). Ved dette greb foregriber Thoreau den sene Heideggers begreber om hjemlighed og beboelse, og Heideggers beskrivelser af nutidens husstande kan på sær vis opsummere Thoreau’s ”Economy”-kapitel: ”Nu til dags fremstiller vi husene alt for hurtigt og som ofte af nød som en ordning af rum, hvori menneskenes dagligdag forløber. Huset bliver snart ikke andet end blot og bar beholder for dette at bo.” (Heidegger 2008: 32).

Således løftes spørgsmålet om husstanden – som *oikos* såvel som *domus* – til et plan, der vel kan kaldes transcendentalt: at overskride det konkrete ved at sætte det i forbindelse med en almen erfaring af historisk, politisk eller religiøs, etc. karakter.

For Thoreau handler ’økonomi’ om måden vi lever på, hvordan livsvilkårene er arrangeret:

We now no longer camp as for a night, but have settled down on earth and forgotten heaven. We have adopted Christianity merely as an improved method of agriculture. We have built for this world a family mansion, and for the next a family tomb. (Thoreau 1992: 30-31)

Hans frustration går på den manglende balance mellem det horisontale og vertikale, da husstandene ikke som templet evner at se ind i himlen, men heller ikke som hytten er i jorden. Snarere erfarer han en agrikulturel dominans, hvor domesticering og kultivering tjener en nytteøkonomisk dagsorden, der udnytter jordens afgrøder og planetens dyr.

Hytotopisk drømmer Thoreau om en husstand, der kan rumme hele tilværelsen:

I sometimes dream of a larger and more populous house, standing in a golden age, of enduring materials, and without ginger-bread work, which

shall consist of only one room, a vast, rude, substantial, primitive hall, without ceiling or plastering, with bare rafters and purlins supporting a sort of lower heaven over one's head. (Thoreau 1992: 202)

Således fabulerer Thoreau over adskillige siders yderligere beskrivelse af sit imaginære hus, der placerer naturen indendørs. Med en sænket himmelhvælving, der rummer alle dyr, mennesker og planter, uden loft eller skillevægge, og hvor murenes materiale træder frem for beskueren, som vurderer at det trygt kan bære.

Bygningsværket fremstår som en blanding af templet og hytten, hvor himlen træder jorden nærmere, mens jorden føres ind i en åben, åndelig hal. Tiberghien kommenterer herom, at "relationen mellan kyrka eller tempel och primitiv koja är mycket gammal och återfinns i många mytologier (...) Pausanias berättar att den första helgedomen vigd åt Apollon i Delfi ursprungligen skulle ha varit en koja av lagerträd" (Tiberghien 2017: 61).

Thoreau får af denne tråd en hytteerfaring, en domesticeringsåbenbaring, der udfordrer og går bagom 1800-tallets adskilte forhold mellem natur og hus, ved at skrive sig ind i et felt af oprindelsesmyter, hvor hyttetemplet til varighed består af laurbær: det antikke symbol for poesien.

Litteraturliste

- Bibelen (1992): *Bibelen*, Det Danske Bibelselskab, København
- Cavell, Stanley (1997): *The Senses of Walden*, Chicago: The University of Chicago Press
- Collaborative Authorship (2019): *Geopoetics*, Stockholm: Styx Forlag
- Darwin, Charles (1999): *The Origin of Species*, New York: Bantam Books
- Derrida, Jacques (1967): *De la grammatologie*, Paris: Les Éditions de Minuit
- Goodman, Russell (2003): "Transcendentalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.): <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/transcendentalism> (set d. 21/07/2019)
- Hardies, Robert (2017): "Thoreau, Prophet of the Anthropocene", *Public Books*: <http://www.publicbooks.org/thoreau-prophet-of-the-anthropocene/> (set d. 21/07/2019)
- Heidegger, Martin (2008): *Sprog og hjemstavn*, Skive: Wunderbuch
- Jensen, Bo Green: "Henry D. Thoreau", i *Den Store Danske*, København: Gyldendal: http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Engelsksprog/litteratur/Amerikansk_litteratur_1824-80/Henry_David_Thoreau (set d. 21/07/2019)
- Kaag, John & Martin, Clancy (2017): "At Walden, Thoreau Wasn't Really Alone With Nature", *New York Times*: <https://www.nytimes.com/2017/07/10/opinion/thoreaus-invisible-neighbors-at-walden.html> (set d. 21/07/2019)
- Locke, John (1980): *Second Treatise of Government*, Cambridge: Hackett Publishing Company
- Marder, Michael & Irigaray, Luce (2016): *Through Vegetal Being*, New York: Columbia University Press
- Melville, Herman (1851): *Moby Dick*, Paris: Feedbooks
- Miller, Daegan (2018): *This Radical Land*, Chicago: University of Chicago

Press

Purdy, Jedeiah (2016): "This Profaned World: Re-Reading Thoreau's 'Walden' for the Anthropocene", *ABC*: <http://www.abc.net.au/religion/articles/2016/12/14/4592272.htm> (set d. 21/07/2019)

Stager JC, Wiltse B, Hubeny JB, Yankowsky E, Nardelli D, Primack R (2018): "Climate variability and cultural eutrophication at Walden Pond (Massachusetts, USA) during the last 1800 years", *PLoS ONE* 13(4): e0191755.

Thoreau, Henry David (2009): *The Journal*, New York: New York Review of Books

Thoreau, Henry David (1992): *Walden*, New York: Barnes & Noble

Tiberghien, Gilles (2017): *Anteckningar om naturen, kojan och några andra saker*, Stockholm: OEI editör